

Farmers Defence Force

email: secretariaat@farmersdefenceforce.nl

email: info@farmersdefenceforce.nl

Website: www.farmersdefenceforce.nl

Ministerie van LVVN
T.a.v. F.M. Wiersma
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Sint Hubert (Gemeente Land van Cuijk), 3 december 2024,

Excellentie,

Naar aanleiding van uw kamerbrief van 28 november 2024, met het nummer 00000001858272854000 en het onderwerp 'Kamerbrief PAS-melders', wenden wij ons tot u met de volgende verklaring.

Door deze verklaring vragen wij u met klem om af te zien van de indiening van het in uw genoemde kamerbrief bedoeld wetsvoorstel en alles in het werk te stellen om ervoor zorg te dragen dat binnen afzienbare tijd wordt voldaan aan de wet voorziene opdracht tot legalisatie. Zoals hierna zal blijken, zal de honorering van het voorgenomen wetsvoorstel grote gevolgen kunnen hebben voor agrariërs, wiens belangen wij in het bijzonder behartigen. Zij zullen zich mogelijk geconfronteerd kunnen zien met gedwongen staking van hun ondernemingen.

Op 10 juni 2015 hebben de staatssecretaris van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur en Milieu in samenspraak met de minister van Defensie en de colleges van gedeputeerde staten van de provincies het programma aanpak stikstof ("PAS") vastgesteld.¹ Het PAS voorzag in ruimte voor activiteiten die stikstof veroorzaken en maatregelen om nadelige gevolgen van die activiteiten voor Natura 2000-gebieden te verminderen. Daarbij liep het PAS vooruit op toekomstige positieve gevolgen voor de betrokken Natura 2000-gebieden.

Bij einduitspraken van 29 mei 2019 verklaarde de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State ("de Afdeling") het PAS onverbindend ("de PAS-uitspraken").² Daartoe overwoog de Afdeling, in navolging van de hoogste communautaire rechter,³ dat het PAS in strijd is met het bepaalde in artikel 6 van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna ("Habitatrichtlijn").

Door de PAS-uitspraken beschikken (rechts)personen(vennootschappen) die activiteiten bezigen op basis van een PAS-melding ("PAS-melders") ten onrechte niet over een natuurvergunning als bedoeld in artikel 2.7 van de Wet natuurbescherming (Oud) ("Wnb (Oud)") en artikel 5.1 van de Omgevingswet

---

¹ *Stcrt.* 2015/18411.

² AbRvS 29 mei 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1603; en AbRvS 29 mei 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1604.

³ HvJ EU 7 november 2018, ECLI:EU:C:2018:882.

("Ow"). Verschillende PAS-melders hebben zich geconfronteerd gezien met aanvragen tot handhaving, die worden ingediend door activistische organisaties, zoals Mobilisation for the Environment U.A. ("MOB").

De onverhoopte toewijzing van zodanige aanvragen brengt mee dat de getroffen PAS-melders binnen een door het bevoegd gezag te stellen begunstigingstermijn moeten beschikken over een natuurvergunning. Als dat niet lukt, zullen de aan een natuurvergunning onderhevige activiteiten moeten worden gestaakt. De praktijk heeft uitgewezen dat PAS-melders veelal niet kunnen beschikken over een toereikende natuurvergunning. Daarom ligt gedwongen staking van hun ondernemingen op de loer.

Op 1 juli 2021 is de Wet stikstofreductie en natuurverbetering ("Wsn") in werking getreden.⁴ Ingevolge de Wsn is in artikel 1.13a van de Wnb (Oud) en artikel 22.21 van de Ow bepaald dat een legalisatieprogramma moet worden vastgesteld, op basis waarvan legalisatie van de door de PAS-uitspraken onrechtmatig geworden activiteiten van PAS-melders moet plaatshebben binnen drie jaren na de vaststelling van het legalisatieprogramma. Het legalisatieprogramma is vastgesteld op 28 februari 2022.⁵ Voor zover bekend hebben 2488 PAS-melders de nodige informatie ingediend om in aanmerking te kunnen komen voor legalisatie.⁶

Verschillende rechters hebben geoordeeld dat ondanks de introductie van het legalisatieprogramma en het begin van de uitvoering daarvan, geen sprake is van concreet zicht op legalisatie, zodat evenmin sprake is van bijzondere omstandigheden die het uitblijven van handhaving kunnen rechtvaardigen.⁷ Daarom heeft het bevoegd gezag zich aanvankelijk gehouden gezien tot toewijzing van de aanvragen tot handhaving, zoals die welke zijn of worden ingediend door MOB. Daaraan heeft ogenschijnlijk bijgedragen een vrij recent advies van de Landsadvocaat.⁸ Wij hebben overigens gemotiveerd betoogd dat het bedoeld advies van de Landsadvocaat alleszins selectief en onjuist is.⁹

In zijn uitspraak van 28 februari 2024 overwoog de Afdeling, in lijn met ons betoog over het bedoeld advies van de Landsadvocaat, dat toewijzing van de aanvragen tot handhaving, zoals die welke zijn of worden ingediend door MOB, tot 'medio 2025' kunnen worden afgewezen, voor zover handhaving in de concrete gevallen onevenredig mocht zijn.¹⁰ Dat laatste is volgens de Afdeling het geval, als tot het moment van legalisatie sprake is van een redelijk evenwicht tussen het belang van PAS-melders bij het uitblijven van handhaving en het algemeen belang bij natuurbescherming. Aan het algemeen belang bij natuurbescherming kan bijvoorbeeld worden tegemoetgekomen door maatregelen te treffen. Zodanige maatregelen kunnen bijvoorbeeld daarin zijn gelegen dat de door de PAS-uitspraken onrechtmatig geworden activiteiten tot het moment van legalisatie worden gestaakt.

U bent op 17 oktober 2024 door de Tweede Kamer gevraagd om de termijn voor legalisatie te verdagen tot een nader vast te stellen moment.¹¹ In uw genoemde kamerbrief verklaarde u voornemens te zijn om een wetsvoorstel in te dienen tot wijziging van de termijn voor legalisatie. U stelde een aanvullende termijn voor van drie jaren. Daaruit menen wij te moeten begrijpen dat zo goed als evident is dat legalisatie niet voor 28 februari 2025 zal plaatshebben, maar mogelijk pas drie jaren nadien.

---

⁴ Stb. 2021/288.

⁵ Stcrt. 2022/5720.

⁶ O.m. *Aanhangsel Handelingen II* 2022/23, nr. 3556, p. 2.

⁷ O.m. Rb. Overijssel 11 mei 2022, ECLI:NL:RBOVE:2022:1276.

⁸ Bijlage bij kamerbrief d.d. 23 december 2022, nr. 00000001858272854000.

⁹ <https://farmersdefenceforce.nl/wp-content/uploads/2023/01/20230112-Het-Beleidsadvies-van-de-Landsadvocaat-.pdf>.

¹⁰ AbRvS 28 februari 2024, ECLI:NL:RVS:2024:844.

¹¹ *Kamerstukken II* 2024/25, 36 600 XIV, nr. 56, p. 1.

In zijn laatstgenoemde uitspraak gaf de Afdeling juist rekenschap aan de op heden geldende termijn voor legalisatie. Wij hebben ons gesteld gezien voor de vraag of de Afdeling een gelijksoortige uitspraak zou hebben gedaan, als de termijn voor legalisatie op de dag van de uitspraak reeds zou zijn verdaagd. Wij menen dat die vraag mogelijk ontkennend moet worden beantwoord. Blijkens eerdere rechtspraak wordt aan het algemeen belang bij natuurbescherming, welk belang mede wordt ingekleurd door het bepaalde in artikel 6 van de Habitatrichtlijn, een groot gewicht toegekend. Bovendien is de door de Afdeling geboden opening een bijzondere. Het bevoegd gezag moet in beginsel overgaan tot handhaving.¹²

Gelet op het voorgaande vragen wij u met klem om af te zien van de indiening van het in uw genoemde kamerbrief bedoeld wetsvoorstel en alles in het werk te stellen om ervoor zorg te dragen dat binnen afzienbare tijd wordt voldaan aan de wet voorziene opdracht tot legalisatie. De honorering van het voorgenomen wetsvoorstel zal grote gevolgen kunnen hebben voor agrariërs, wiens belangen wij in het bijzonder behartigen. Zij zullen zich mogelijk geconfronteerd kunnen zien met gedwongen staking van hun ondernemingen.

Wij onderkennen dat in uw genoemde kamerbrief is overwogen dat het rijk zich ervoor zal inzetten dat handhaving ook na 'medio 2025' kan uitblijven. Echter, niet het rijk, maar de verschillende provinciale colleges van gedeputeerde staten zijn in beginsel het bevoegd gezag (artikel 2.18 van de Ow). De inzet van het rijk zal dan ook op zich zelf niet kunnen leiden tot een oplossing.

NB: Wij merken ter zijde op dat de juistheid van ons betoog over het bedoeld advies van de Landsadvocaat inmiddels door de Afdeling is bevestigd, ofschoon uw voorganger ons betoog kennelijk naast zich neer heeft gelegd. Wij sporen u aan om niet dezelfde fout te maken en bieden aan onze zorgen in juridische zin omtrent de indiening van het in uw kamerbrief bedoelde wetsvoorstel, in een persoonlijk overleg met u en of uw ministerie toe te lichten. Als u het voorgenomen wetsvoorstel niettemin mocht indienen, zullen wij ons gedwongen zien om in het belang van onze leden, passende rechtsmaatregelen te treffen.

Eén en ander onder voorbehoud van alle rechten en wesen, verblijven wij.

Hoogachtend,

Vereniging Farmers Defence Force

Namens deze:

M.M. van den Oever, voorzitter,

J. Ubels, penningmeester,

J.S. van Keimpema, secretaris

---

¹² Vgl. AbRvS 16 april 2014, ECLI:NL:RVS:2014:1314.